

TÜRK İŞVERENLER TARAFINDAN YURTDIŞINA GÖTÜRÜLEN İŞÇİLERİN SOSYAL GÜVENLİĞİ

Resul KURT

Sigorta Müfettişi

Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu

Öğretim Görevlisi

I. GİRİŞ

Ülkemizdeki istihdam alanlarının yetersizliği, yabancı ülkelerde çalışanların daha fazla ücret alması vs. gibi nedenlerle bir çok yurttaşımız yurt dışına işçi olarak gitmeye çalışmaktadır. Bu işçilerden bir kısmı da, yurt dışında iş alan Türk işverenler tarafından çalıştırılmaktadır.

Yabancı bir ülkede Türk işçisi çalıştırmak isteyen işverenlerin isteklerini incelemek, bu işverenlerin Türkiye’den işçi teminine veya yurtdışında işçi olarak çalışmak isteyenlerin yurtdışına gönderilmesine aracılık etmek konusunda Türkiye İş Kurumu yetkili ve görevlidir.

Ayrıca, yurtdışında çalışmak isteyen işçilerin de Türkiye İş Kurumu’na şahsen başvurarak mesleklerinde kayıt yaptırmak suretiyle sıraya girmeleri gerekmektedir. Kayıt yaptıracakların mesleklerinde yetkin olup olmadıkları Türkiye İş Kurumu’nun uygun göreceği şekilde tespit edilmektedir. Yurtdışı için alınan taleplere davet ve takdimler, talep şartları dikkate alınmak suretiyle kayıtlı olanların müracaat tarihlerine göre sıradan yapılmaktadır. Talebin kayıtlı iş isteyenlerden karşılanmayacağına anlaşılması halinde, günlük müracaatçılardan işverene takdim yoluna gidilmektedir. İşçi ve işverenler arasında yapılan bireysel iş sözleşmeleri Türkiye İş Kurumu’nca incelenmekte, incelenen bireysel iş sözleşmeleri yeterli görüldüğü takdirde işçi ile işveren veya işveren vekiline imzalatılmakta ve Türkiye İş Kurumu’nca onaylanmaktadır.

Yurt dışında iş alan Türk şirketleri, çoğunlukla bu işlerde çalıştıracakları işçileri Türkiye’den temin etmektedir. İşçi çalıştırılan ülkenin sosyal güvenlik sözleşmesi yapılan ülkelerden olması halinde, çalıştırılan işçilerin sosyal güvenliği, bu ülkeyle yapılan sosyal güvenlik sözleşmesi hükümlerine göre sağlanmaktadır. Ancak, Türk işverenler tarafından Federal Almanya Cumhuriyeti’ne götürülen işçiler, “Türk Firmaları İşçilerinin İstisna Akdi Çerçevesinde İstihdamına İlişkin Anlaşma” nedeniyle diğer ülkelerden farklılık göstermektedir.

Ancak, sosyal güvenlik sözleşmesi yapılmayan bir ülkede çalışılması halinde de işçilerin sosyal güvenceden yoksun kalmaları sonucunu doğurmaktadır. Bu nedenle, 4958 sayılı Kanunun 40. maddesiyle 506 sayılı Kanunun 86.maddesinde yapılan değişiklikle sosyal güvenlik sözleşmesi imzalanmayan ülkelerde iş üstlenen işverenlerin yurtdışındaki iş yerlerinde çalışmak üzere giden Türk işçilerine istekleri halinde 85. madde hükümleri uygulanacağı hükme bağlanmıştır.

Bu çalışmada, özellikle **sosyal güvenlik sözleşmesi bulunan ülkelerde iş üstlenen Türk firmaları tarafından yurtdışına götürülen Türk işçilerinin sosyal güvenliği** konusu açıklanmıştır.

II. YURTDIŞINDA İŞ ÜSTLENEN TÜRK FİRMALARI TARAFINDAN SOSYAL GÜVENLİK SÖZLEŞMESİ YAPILAN ÜLKELERE GÖTÜRÜLEN İŞÇİLERİN SİGORTALILIĞI

Ülkemizle sosyal güvenlik sözleşmesi bulunan ülkelerde iş üstlenen Türk firmaları tarafından yurt dışına götürülen Türk işçilerinin sosyal güvenliği, gittikleri ülkeyle Türkiye Cumhuriyeti arasında imzalanan sosyal güvenlik sözleşmesi hükümlerine göre sağlanmaktadır.

Ancak, Türk işverenler tarafından Federal Almanya'ya götürülen işçilerin sosyal güvencesi, “*Türk Firmaları İşçilerinin İstisna Akdi Çerçevesinde İstihdamına İlişkin Anlaşma*” uyarınca sağlanmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti sosyal güvenlik alanında 21 sözleşme imzalamıştır. Aşağıda Ülkemizle sosyal güvenlik sözleşmesi bulunan ülkeler imza ve yürürlük tarihi ile birlikte açıklanmıştır.

<u>Ülke Adı</u>	<u>İmza Tarihi</u>	<u>Yürürlük Tarihi</u>
01.İNGİLTERE	09.09.1964 (20.12.1999)	01.06.1961 (-.-)
02.F.ALMANYA	30.04.1964	01.11.1965
03.HOLLANDA	05.04.1966	01.02.1968
04.BELÇİKA	04.07.1966	01.05.1968
05.AVUSTURYA	28.10.1999	01.12.2000
06.İSVİÇRE	01.05.1969	01.01.1972
07.FRANSA	20.01.1972	01.08.1973
08.LİBYA	13.09.1984	01.09.1985
09.DANİMARKA	13.12.1999	01.11.2003
10.İSVEÇ	30.06.1978	01.05.1981
11.NORVEÇ	20.07.1978	01.06.1981
12.KKTC	09.03.1987	01.12.1988

13.MAKEDONYA	06.07.1998	01.07.2000
14.ROMANYA	30.05.2000	01.03.2003
15.AZERBAYCAN	17.07.1998	09.08.2001
16.GÜRCİSTAN	11.12.1998	20.11.2003
17.BOSNA-HERSEK	27.05.2003	01.09.2004
18.KANADA	19.06.1998	01.01.2005
19.KEBEK	21.11.2000	01.01.2005
20.ÇEK CUMHURİYETİ	02.10.2003	01.01.2005
21.ARNAVUTLUK	14.07.1998	01.02.2005

Türkiye Cumhuriyeti ile Libya Arap Halk Sosyalist Cemahiriyesi arasında 1.9.1985 tarihinde yapılan sosyal güvenlik sözleşmesi ve sözleşmenin uygulanmasını içeren idari anlaşma gereğince Libya’da iş yapan Türk işverenlerinin yanında çalıştırdıkları Türk işçiler için 506 sayılı Kanun kapsamına alınmışlardır. Belirtilen durumda çalışan işçilerin, işverenleri adına Türkiye’de tescili yapılacak işyeri dosyalarından iş kazaları ile meslek hastalıkları, analık, malullük, yaşlılık ve ölüm sigorta kollarına ait primler tahsil edilecek, uygulanmayan hastalık sigortası primi ise Libya’nın sosyal güvenlik kurumuna ödenecektir. Söz konusu sözleşme uyarınca, Türkiye’de iş yapan Libya uyruklu işverenlerin çalıştırdıkları Libya uyruklu daimi işçiler kısa vadeli sigorta kollarına (iş kazası ve meslek hastalığı, hastalık ve analık sigorta kolları) tabi tutulmakta, uzun vadeli sigorta kolları (malullük, yaşlılık ve ölüm sigorta kolları) uygulanmamaktadır.

III. TÜRK FİRMALARI TARAFINDAN SOSYAL GÜVENLİK SÖZLEŞMESİ AKDEDİLMEMİŞ ÜLKELERDE ÇALIŞTIRILAN İŞÇİLERİN SİGORTALILIĞI

Türk işverenler tarafından sosyal güvenlik sözleşmesi akdedilmemiş ülkelerde çalıştırılmak üzere götürülen Sosyal güvenlik sözleşmesi akdedilmemiş ülkelerde Türk işverenler tarafından çalıştırılan Türk işçilerin sosyal güvenliği (sigortalılığı); Türkiye İş Kurumu nezdinde imzalanan bireysel iş sözleşmesiyle topluluk sigortası veya işçinin isteği halinde 506 sayılı Kanunun 85. maddesinde düzenlenen isteğe bağlı sigortayla sağlanmaktadır.

Sosyal güvenlik sözleşmesi akdedilmemiş ülkelerde iş üstlenen işverenlerin yanlarında çalıştırdıkları Türk işçileri 506 sayılı Kanunun 4958 sayılı Kanunla değiştirilen 86. maddesine göre, malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları yönüyle topluluk sigortasına tabi tutulmaktadır. 4958 sayılı Kanunun 39 ve 40’ıncı maddeleri ile 506 sayılı Kanunun 85 ve 86’ncı maddelerinde yapılan

düzenlemeye göre söz konusu kimse-lerin talepleri halinde haklarında isteğe bağlı sigorta hükümlerinin uygulanacağı öngörülmüştür.

Ancak, 506 sayılı Yasanın 85. maddesinde yer alan Bu maddenin (A) bendinin (a) alt bendinde belirtilen **“en az 1080 gün malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi ödemiş olmak”** koşulu sosyal güvenlik sözleşmesi imzalanmayan ülkelerde iş üstlenen işverenlerin yurt dışındaki iş yerlerinde çalış- mak üzere giden Türk işçileri için aranmamaktadır.

Buna göre, sosyal güvenlik sözleşmesi akdedilmemiş ülkelerde iş üstlenen işverenlerin yanlarında çalıştırdıkları Türk işçilerinden isteğe bağlı sigortaya devam etmek isteyenler 1080 gün şartı hariç olmak üzere 85’inci maddede öngörülen diğer şartlarla isteğe bağlı sigortaya devam edebileceklerdir.

4958 sayılı Kanunun yürürlüğe girdiği 06.08.2003 tarihinden sonra söz konusu ülkelerde iş üstlenen işve- renler, çalıştıracakları işçileri topluluk sigortası yoluyla yurtdışına götür- dükleri takdirde işverenlerle cari usullerle topluluk sigortası sözleşmesi yapılabilecektir. Ancak yurtdışına götürülecek işçilerin tamamının isteğe bağlı sigortaya müracaat etmesi halinde işverenle malullük, yaşlılık ve ölüm sigortalarına ilişkin topluluk sigortası sözleşmesi yapılmayacak, bu kimselerin isteğe bağlı sigortaya

kabulünde işverence yurtdışına götürül- düklerine dair yazı ile işin alındığına dair belgenin bir örneği istenecektir. Sigortalı ile ilgili tüm belgeler sicil dosyasında muhafaza edilecektir. Bu şekilde isteğe bağlı sigortaya tabi tutulan kimselere talepleri halinde, Türkiye İş Kurumuna ibraz edilmek üzere isteğe bağlı sigortalı olduklarına dair bir yazı verilecektir.¹

Halen yurtdışında topluluk sigortasına tabi bulunup, isteğe bağlı sigortalılığı 01.09.2003 tarihi itibariyle başlayacak olan sigortalıların, malullük, yaşlılık ve ölüm topluluk sigortalılıkları, bu tarih itibariyle sona erdirilecektir.

Sigortalılık başlangıç tarihleri yurtdı- şında çalışmaya başladıkları tarih itibariyle başlayacak olanların Sigor- talı İşe Giriş Bildirgeleri isteğe bağlı sigortaya müracaatları sırasında Sosyal Sigortalar Kurumu’na re’sen düzenle- necek ve sigortalılık kodu **“4”** (toplu- luk sigortası-isteğe bağlı) olarak girilecektir.

Bu sigortalıların sicil dosyaları sosyal güvenlik sözleşmesi imzalanmamış ülkelerde iş üstlenen işverenlerin işyeri sicil dosyalarının işlem gördüğü sigorta il/sigorta müdürlüğünde bulu- nacaktır.

Bu sigortalıların yurtdışında çalış- tıkları sürede isteğe bağlı sigortalıkları devam edeceğinden, bunların iş akitlerinin sona ermesinden sonra isteğe bağlı sigortalılıklarının devamı

¹ SSK Başkanlığı’nın 08.08.2003 tarih ve 12-126 Ek sayılı genelgesi.

1080 gün malüllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi ödenmiş olmak şartıyla mümkün olacaktır.

4958 sayılı Kanunun 40'ıncı maddesi ile 506 sayılı Kanunun 86'ncı maddesine eklenen fıkra ile 01.09.2003 tarihinden geçerli olmak üzere topluluk sigortasına devam eden sigortalıların malüllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları prim oranı önce % 20'den % 30'a yükseltilmiş bilahare 5198 sayılı Kanunla **01.08.2004'ten geçerli olmak üzere %25 olarak** değiştirilmiştir. Bu prim oranının **% 11'i sigortalı hissesi, % 14'ü ise işveren hissesi** olarak dikkate alınacaktır.²

Malüllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları yönüyle topluluk sigortasına tabi yurt içi ve yurtdışı topluluk mensupları hakkında uygulanacak hususlar aşağıda açıklanmıştır:

1) Topluluk sigortasına tabi tutulan tüm sigortalılar için 01/08/2004 tarihinden geçerli olmak üzere malüllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları prim oranı %25 olarak uygulanacaktır.

Ancak, bunlardan ayrıca topluluk sigortasına tabi olarak hastalık sigortası primi ödeyenler hakkında malüllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları prim oranı %20 olarak esas alınacaktır.

2) Topluluk sigortası işyeri ve sigortalı tescil programlarında yapılan düzenlemeyle; topluluk sigortası işyerlerinin işkolu kodu hanesine (9999) yerine o

işyerinin iş kolu kodunun yazılması, işyeri sicil numaraları mahiyet kodu ise yurtdışı topluluklar için 9,

olarak belirlenmiştir.³

4958 sayılı Kanunla sosyal güvenlik sözleşmesi imzalanmayan ülkelerde iş üstlenen işverenlerin bu ülkelerde çalıştırdıkları Türk işçilerinin isteğe bağlı sigortaya tabi tutulmaları isteklerine bırakıldığından, işverenlerin bu ülkelerde 06/08/2003 tarihinden önce veya sonra üstlendikleri işlerde bu tarihten sonra çalıştıracakları Türk işçilerinden isteğe bağlı sigortaya devam etmek isteyenler hakkında 506 sayılı Kanunun 85'inci maddesi hükümleri uygulanacak, ancak bu ülkelerde çalıştıracakları Türk işçilerin sosyal güvenliklerini topluluk sigortası yoluyla sağlamak isteyen işverenlerle de Malüllük, Yaşlılık ve Ölüm Topluluk Sigortası Tip Sözleşmesi imzalanabilecektir.

Yukarıda yapılan açıklamalara göre, üstlenilen bir işte çalıştırılan işçiler isteğe bağlı sigortaya veya topluluk sigortasına tabi tutulabileceği gibi, bunlardan bir kısmı isteğe bağlı sigortalı, bir kısmı da topluluk sigortası kapsamına alınabilecektir.

Türkiye İş Kurumu'na ibraz edilmek üzere, yurtdışında çalıştırılmak üzere götürülen Türk işçilerinin her biri için SSK tarafından kurulan sigortalılık ilişkisi hakkında, sigortalı veya işverene bir yazı verilebilecektir.

² SSK Başkanlığı'nın 15/07/2004 tarih ve 12-135 ek sayılı genelgesi.

³ SSK Başkanlığı'nın 24/02/2004 tarih ve 12-132 ek sayılı genelgesi.

06/08/2003 tarihinden önce imzalanan tip sözleşmelerine göre topluluk sigortasına tabi tutulan Türk işçilerinden bu tarihten sonra isteğe bağlı sigortaya prim ödemek isteyenler, bu isteklerine ilişkin talep dilekçesinin Kurum kayıtlarına geçtiği tarihi takip eden aybaşından geçerli olmak üzere topluluk sigortasıyla ilişkileri kesilerek, haklarında 506 sayılı Kanunun isteğe bağlı sigorta hükümleri uygulanacaktır. Buna göre, aynı işveren ve bu işverenin üstlendiği işe bağlı topluluk mensubu üye sayısının bir kişiye düşmesi halinde, sözleşmenin 12'nci maddesinin (c) fıkrası uyarınca sözleşme kendiliğinden fesh olacağından işverenin söz konusu sözleşmeden kaynaklanan yükümlülükleri de sona erecektir.

1. İsteğe Bağlı Sigorta İşlemleri

Sosyal güvenlik sözleşmesi imzalanmayan ülkelerde iş üstlenen işverenlerin bu işlerde çalıştıracakları Türk işçilerinin;

a) Sigorta müdürlüklerine yapacakları isteğe bağlı sigorta başvurularında İsteğe Bağlı Sigorta Başvuru Belgesi ile birlikte ilişikteki Beyan ve Taahhüt Belgesinin işverence onaylı bir örneği de Kurumca alınarak sigortalının dosyasında muhafaza edilecektir.

b) İsteğe bağlı sigortaya kabullerinde 506 sayılı Kanunun 85'inci maddesinin 4958 sayılı Kanunun 39'uncu maddesiyle değişik (E) fıkrasına göre, en az 1080 gün malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi ödemiş olma şartı aranmayacaktır.

c) İsteğe bağlı sigortalılıkları, söz konusu işlerde çalıştıkları sürece devam edeceğinden, işe başladıkları tarihten önce isteğe bağlı sigortalı olma talebinde bulunmak koşuluyla sigortalılıkları, söz konusu işlere başladıkları tarihten geçerli olmak üzere başlatılacak, bu işlerden ayrıldıkları tarih itibariyle de sona erdirilecektir. Buna göre, isteğe bağlı sigortaya başlangıç ve çıkış tarihleri ayın herhangi bir gününde olabileceğinden, başlangıç ve çıkış tarihlerindeki aylara ait isteğe bağlı sigorta primleri kıst olarak tahsil edilebilecektir.

d) Bu işlerden ayrıldıkları tarih itibariyle en az 1080 gün malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları prim ödeme şartını yerine getiren sigortalıların, bu tarihten sonra isteğe bağlı sigortalılıklarının sona erdirilmesinde 85'inci maddenin (D) bendi hükümleri uygulanacaktır.

2) Topluluk Sigortası İşlemleri

Sosyal güvenlik sözleşmesi imzalanmayan ülkelerde iş üstlenen işverenlerin bu işlerde çalıştıracakları Türk işçilerini topluluk sigortası yoluyla sigortalamalarını istemeleri durumunda;

a) İşverenle Kurum arasında cari usullere göre ekteki örneğe uygun Malullük, Yaşlılık ve Ölüm Topluluk Sigortası Tip Sözleşmesi imzalanacaktır.

b) 01/08/2004 tarihinden geçerli olmak üzere malullük, yaşlılık ve ölüm topluluk sigortası prim oranı % 30'dan % 25'e indirildiğinden, bu oranın %

11'i sigortalı, % 14'ü de işveren hissesi olarak uygulanacak, ancak bu sigorta kolları ile birlikte hastalık sigortasına da topluluk sigortası yoluyla prim ödeyenlerin malüllük, yaşlılık ve ölüm sigortası primleri %20 üzerinden tahsil edilecek, bu primin sigortalı ve işveren paylarının tespitinde 506 sayılı Kanununun 73'üncü maddesinin (D) fıkrasında belirtilen oranlar (% 9 + % 11) esas alınacaktır.

c) Malüllük, Yaşlılık ve Ölüm Topluluk Sigortası Sözleşmesi imzalanmasına ilişkin Kuruma yapılacak olan başvuruların değerlendirilmesi, ilgili ünitelerin yetkisine bırakıldığından, topluluk sigortası sözleşmesi imzalanmasına ilişkin talep ve belgeler, Genel Müdürlüğe onay için gönderilmeksizin, sigorta müdürlüklerince değerlendirilip, iki nüsha olarak hazırlanacak sözleşmenin bir örneği ilgili topluluğa iade edilecek, diğer nüshası ise topluluğun üniteadaki dosyasında muhafaza edilecektir.

V. SONUÇ

Yurtdışında iş alan Türk şirketlerinin çalıştıracakları işçileri çoğunlukla Türkiye'den temin etmeleri nedeniyle, çalıştırılan işçilerin sosyal güvenliği sorunu ortaya çıkmaktadır. İşçilerin çalıştırıldığı ülkenin sosyal güvenlik sözleşmesi yapılan ülkelerden birisi olması halinde, bu ülkeyle yapılan sosyal güvenlik sözleşmesi hüküm-

lerine göre işçilere sosyal güvence sağlanmaktadır. Türk işverenler tarafından Federal Almanya'ya götürülen işçilerin sosyal güvencesi de "Türk Firmaları İşçilerinin İstisna Akdi Çerçevesinde İstihdamına İlişkin Anlaşma" uyarınca yapılmaktadır.

Oysa, sosyal güvenlik sözleşmesi yapılan ülkelerin çok az sayıda olmasından dolayı, diğer ülkelerde çalışan işçilerin sosyal güvenliğinin nasıl yerine getirileceği sorunu ortaya çıkmaktadır.

Türk işverenler tarafından sosyal güvenlik sözleşmesi akdedilmemiş ülkelerde Türk işverenler tarafından çalıştırılan Türk işçilerin sosyal güvenliği (sigortalılığı); Türkiye İş Kurumu nezdinde imzalanan bireysel iş sözleşmesi ve 506 sayılı Kanununun 4958 sayılı Kanunla değiştirilen 86. maddesine göre, malüllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları yönüyle topluluk sigortasına tabi tutulmaktadır. Ayrıca işçilerin talep etmesi halinde de topluluk sigortası yerine 506 sayılı Kanununun 85. maddesinde düzenlenen isteğe bağlı sigortayla sağlanmaktadır. Bu şekilde isteğe bağlı sigorta devam edilmesi halinde ise en az 1080 gün malüllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi ödemiş olmak koşulu aranmayacaktır.